

Матковська М. В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МОВЛЕННЄВІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ДІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена аналізу мовленнєвих репрезентацій політичного досвіду Дональда Трампа. Увагу зосереджено на його вмінні використовувати відповідні механізми для вираження особливої ментальності в процесі спілкування і взаємодії з людьми. Автор досліджує мовні політичні практики з погляду інтегрованого соціального підходу, коли складаються правила самого мовлення, а значить, і відповідні розумові конструкції. У результаті висвітлено актуальну проблему маніпулятивного потенціалу англomовного політичного дискурсу, тобто абстрагування політика від прямого суб'єкта та перехід до множинності у висловлюваннях щодо ефективності його сприйняття широкими масами. Постулюється ідея, що політичний діяч сприймається не як конкретна особа, а як якийсь політичний інститут.

Ключові слова: політичний дискурс, семантика, прагматика, інтенціональність, пропозиція, ментальність, суб'єкт дії.

Постановка проблеми. Визначення дискурсу, що розглядається як «переважно текст, його уривок, схема, фрагмент, чи парадигма, письмова або усна; або акт (акти), комплекс (комплекси) усної комунікації, об'єднані послідовною логічною будовою і мовними зв'язками локального та глобального змісту з метою реалізації певної авторської інформативної, людинознавчої чи суспільнознавчої проблематики» [1, с. 29]. Дискурс як лінгвістична сутність визначається складною природою, що передбачає щонайменше породження / кодування, продукування з боку мовця, що втілює інформацію в мовленнєву форму, сприйняття і декодування з боку отримувача інформації / слухача.

Дискурс, «що зводиться до зразків вербальної поведінки, що склались у суспільстві стосовно закріплених сфер спілкування», можна назвати інституційним [4, с. 28]. Інституційний дискурс являє собою спілкування в заданих межах статусно-рольових відносин, тому його можна визначити як вербалізуючу мовно-мислительну діяльність, що відбувається між представниками окремих соціальних інститутів у визначених соціокультурних умовах.

Якщо темою такого інституційного дискурсу є питання політики, тобто відбувається вербалізація політичних поглядів, настанов, інтенцій, то відповідний вид можна назвати політичним. Головним системоутворюючим критерієм для виділення політичного дискурсу може стати тематичний визначник мети «боротьба за владу», тому що за жанрової розмаїтості всі інші критерії лише уточнюють основний і варіюються залежно від контексту [3, с. 337].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У новій реальності міжнародного спілкування великого значення набуває вивчення лінгвістичних особливостей політичного дискурсу (праці А. Баранова, В. Дем'янова, В. Карасика, Ю. Караулова, В. Костомарова, П. Паршина, В. Петрова, Г. Почепцова, П. Серію, Ю. Сорокіна, А. Чудінова, В. Шаховського, Е. Шейгал та ін.).

Дослідників цікавить не дискурс загалом, а його конкретні різновиди, що задаються широким набором параметрів: суто мовними відмінними рисами (тією мірою, в якій вони можуть бути чітко ідентифіковані); специфікою тематики; системою переконань; способами міркування тощо.

Отже, думки когнітологів (В. Карасика, О. Кубрякової) про те, що мова дозволяє доступ до роботи нашої свідомості й нашого інтелекту, які «своєрідно переломлюються тут, логічно приводячи до можливості розгляду за дискурсом (текстом, що має свого автора, створеного для вираження його позиції в конкретних умовах його соціального буття) особливого фрагмента ментального світу й відновлення його специфічних особливостей» [5, с. 13].

Говорячи про політичний дискурс, Е. Шейгал зазначає, що він має польову будову, у центрі якої перебувають ті жанри, які максимально відповідають основному призначенню політичної комунікації – боротьбі за владу [6, с. 23]. Це – парламентські дебати, промови політичних діячів, аналітичні коментарі. У периферійних жанрах функція боротьби за владу переплітається, як показує автор, з функціями інших видів дискурсу,

водночас відбувається накладання характеристик різних інституційних дискурсів в одному тексті (наприклад, інтерв'ю з політиком містить елементи не тільки політичного, але й рекламного дискурсу) [6, с. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мета статті – проаналізувати мовленнєву практику політика Дональда Трампа з погляду інтегрованого соціального підходу, а саме його мовні політичні репрезентації, під час яких не тільки обговорюється світ, але й складаються правила цього обговорення, правила самого мовлення, а значить, і відповідні розумові конструкції. Ми намагатимемося провести комплексний аналіз, вводячи «структурний рівень» у широкий соціальний і культурний контекст.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження спричинене цікавістю до ментальних структур політичної свідомості, а досліджуваний дискурс належить до політичних реалій сучасності. У зв'язку з тим, що інтенція боротьби за владу – це специфічна характеристика політичного дискурсу, вона іманентно наявна в усіх його жанрах, чи то агітаційні промови, чи дебати в парламенті або політичні дискусії. Природно припустити, що найбільш яскраво дискурс політичних сил проявляється в моменти гострої боротьби, а саме в розпал передвиборчої кампанії. Виявлена така схожість політичних текстів: незважаючи на належність мовців до різних (часом протилежних) політичних напрямів, у всіх текстах є однакові блоки [6, с. 81]. Політик говорить про себе, про свій рух, іноді згадує політичних союзників. В іншому блоці фіксуються згадування й характеристики «іншого» – це найчастіше політичний супротивник [6, с. 93].

Отже, пропонується опис дії, як мінімум двох суб'єктів: «Я» (Sb-мовець) та «Інший» (це може бути Sb-виробник описуваної мовцем дії; а також це може бути Sb-спостерігач). Розглянемо на прикладі промови Дональда Трампа: *I know a large part of the public want to move on. The lawyers continue to divide over it – with their legal opinions bearing a remarkable similarity to their political view of the war* [7, с. 2]. Представлено двоє суб'єктів дії: Sb-інший і Sb-мовець).

Але ця сама ситуація (опис дійсності, що сприймається мовцем) може бути представлена конструкцією, в якій формально суб'єкт не виражений: *Because there is no answer. There is no justification for their pain* [7, с. 2].

На підставі вищезазначеного можна висунути таку гіпотезу: є кілька способів репрезентації

суб'єкта у висловлюванні, кожний конкретний спосіб обирається мовцем з якоюсь прагматичною метою [2, с. 42].

Для подальшого аналізу варто визначитися з термінологією, оскільки терміни, вживані окремими авторами, досить неоднозначні. Тому спочатку варто пояснити значення таких термінів, як: «пропозиція», «семантичний і синтаксичний предикат», «актанти», «партиципіант», «діатеза».

Відомо, що речення як конструктивний знак співвідноситься з позамовною реальною або уявною ситуацією як зі своїм денотатом. Речення виокремлює в дійсності той або інший її фрагмент і представляє цей шматок реальності як розчленовану і водночас цілісну єдність. Його денотатом є не просто сукупність окремих елементів досвіду, а їх ансамбль. Пов'язані в межах ситуації певними відношеннями предмети (у самому широкому сенсі слова, тобто люди і тварини, предмети природи й артефакти тощо) кваліфікуються як учасники (партиципіанти) ситуації [3, с. 346].

Позамовна ситуація відображається семантичною конструкцією, що називають пропозицією. Її ядром служить семантичний предикат, що відображає відношення або властивість. Предикат, володіючи певним валентним потенціалом, прагне створити своє оточення, в яке входять одиниці значення, що відповідають окремим елементам ситуації, а також такі, що відображають учасників ситуації. Це так звані семантичні актанти. Актанти кваліфікуються залежно від тієї ролі, яку вони відіграють в описуваних ситуаціях їхні предметні учасники. Їм приписуються семантичні ролі агента (виробника дії), об'єкта (об'єкта дії), інструмента тощо [3, с. 352].

Пропозиція є початковим способом упорядкування інформації, що буде передана за допомогою висловлювання. Пропозиція є означуваним елементарною синтаксичною конструкцією. Ядром цієї конструкції є синтаксична одиниця – синтаксичний предикат. Валентний потенціал синтаксичного предиката визначається насамперед валентним потенціалом предиката семантичного. Отже, виникає набір учасників ситуації, що являє собою діатезу [3, с. 344].

Звернемося до однієї з найбільших семантичних ролей, що важлива для нас ще й тому, що є провідною під час реалізації описуваного нами прийому «усунення суб'єкта» – до ролі агенса. Термін «агенс» (від лат. *agens* – «діючий», партиципіант, що контролює ситуацію; той, за ініціативи кого вона розгортається) прийнятий у лінгвістичній семантиці для позначення діяча

(суб'єкта), чия наявність неодмінно передбачається в описі дії. «Агентивність припускає, крім самого поняття дії, істотну залежність ситуації від агенса» [3, с. 339]. Про це свідчать наведені Т. Булигіною й А. Шмельовим ознаки характеристики агентивності: «контроль ситуації з боку агенса, використання власної внутрішньої енергії (дія за внутрішнім імпульсом), вирішальний внесок у дію» [3, с. 341].

У реченні агенс виражається зазвичай підметом. Навіть більше, сама позиція підмета може приписувати відповідний для партиципанта елемент агентивного значення. Тим самим маркується висунення одного з актантів на роль першого, головного в логічному плані [3, с. 347]. Оскільки мова зазвичай орієнтована на те, що головний персонаж відіграє в ситуації радше активну, ніж пасивну роль (тобто найчастіше є агенсом, який кодується називним відмінком), то виходить, що іменник у називному відмінку найчастіше позначає головного персонажа, тобто суб'єкта дії [3, с. 352].

До цього нами розглядалися учасники позначуваної предикатом ситуації, тобто семантичні актанти. Тепер варто описати, як поводяться синтаксичні актанти, іменні члени речення, що заповнюють валентність даного предиката. На синтаксичному рівні ситуація дії може бути представлена декількома способами залежно не тільки від описуваної ситуації, але й від того, на чому хоче акцентувати увагу мовець [3, с. 341].

Розглянемо низку можливих способів репрезентації суб'єкта у висловлюванні. Для цього проаналізуємо промову Дональда Трампа.

I. Sb виражений експліцитно і формально представлений підметом: *I say to the Taliban: surrender the terrorists; or surrender power. It's your choice. I have long believed this interdependence defines the <...> world we live in* [7, с. 3].

Суб'єкт представлений агенсом, що виражається іменником, який позначає живу істоту: *People should have confidence* [7, с. 3].

Суб'єкт виражений займенником із невизначеним референтом: *Those that finance terror, those who launder their money, those that cover their tracks are every bit as guilty as the fanatic who commits the final act* [7, с. 4].

Суб'єкт представлений агенсом, що виражений особовим займенником (крім «Я»): *We should only be part of the single currency if the economic conditions are met. They are not window-dressing for a political decision. They are fundamental. Today they ask the same question of the Opposition* [7, с. 4].

Суб'єкт виражений вказівним займенником, що вводить додаткову пропозицію: *Those that finance terror, those who launder their money, those that cover their tracks are every bit <...> guilty as the fanatic who commits the final act* [7, с. 5].

Суб'єкт виражений неозначеним займенником: *Some may call that coincidence* [7, с. 5].

II. Sb виражений експліцитно і формально представлений доповненням. Sb представлений агенсом, партиципантом, що позначає особу, яка здійснює контроль над ситуацією того, за чиєю ініціативою вона розгортається.

Агенс виражений особовим займенником «Я»: *Now that is what I have to worry about. And I understand of course why people think it is a very remote threat and it is far away and why does it bother us* [7, с. 6].

Агенс виражений іменником, що позначає живу істоту: *The Government should concentrate on the issues that elected us in 2015: the economy, jobs, living standards, health, education, crime* [7, с. 6].

Суб'єкт виражений іменником з абстрактним значенням: *Intelligence about some WMD being ready for use in 45 minutes – elevated into virtually the one fact that persuaded the nation into war* [7, с. 6].

Суб'єкт виражений займенником із невизначеним референтом: *One of the se dictatorial states has used weapons of mass destruction* [7, с. 6].

Агенс виражений особовим займенником (крім «Я»): *We wake up one day and we find either that one of these dictatorial states has used weapons of mass destruction – and Iraq has done so in the past – and we get sucked into a conflict, with all the devastation that would cause* [7, с. 7].

Суб'єкт виражений вказівним займенником, що вводить додаткову пропозицію: *What is more, their alternative judgement is both entirely rational and arguable. This is true also of our security* [7, с. 7].

III. Sb представлений імпліцитно, про його участь у ситуації свідчить тільки форма предиката (якщо предикат виражений дієслівною формою).

Неозначено-особове речення. Sb формально не виражений, а предикат представлений VP 1: *It is that out of the shadow of this evil, should emerge lasting good: destruction of the machinery of terrorism wherever it is found; hope amongst all nations of a new beginning where we seek to resolve differences in a calm and ordered way* [7, с. 7].

Неозначено-особове речення. Sb формально не виражений, а предикат представлений особовою формою дієслова VP2: *It is a regime founded on fear and funded on the drugs trade* [7, с. 7].

Безособові конструкції. Немає явно вираженого Sb, а предикат представлений безособовою формою дієслова, позиція Sb виявляється вільною: *There is a coming together. Today conflicts rarely stay within national boundaries. Today a tremor in one financial market is repeated in the markets of the world. Today confidence is global; either its presence or its absence* [7, с. 7].

Sb відсутній, але в реченні є підмет, що позначає Ob. Предикат представлений дієсловом у пасивному стані: *It was the events of September 11 that marked a turning point in history, where we confront the dangers of the future and assess the choices facing humankind* [7, с. 8].

IV. Sb представлений імпліцитно за допомогою номіналізації, для якої характерна формальна відсутність Sb, що перебуває водночас усередині згорнутої пропозиції, представленої синтаксичним дериватом.

Як відомо, семантична валентність відповідає обов'язковим змінам у тлумаченні слова. У свою чергу, ці зміни виникають у тлумаченні як наслідок семантичних валентностей більш простих предикатів, які входять у тлумачення. Порівняємо: «вибір» – дія за дієсловом «вибрати». Предикат «вибрати» – двовалентний (хто – вибрав – що), похідний від нього синтаксичний дериват сам заповнює його другу, об'єктну, валентність, а суб'єктна валентність залишається незаповненою, що дозволяє мовцеві зробити підміну під час вибору номінації для суб'єкта: *We're standing up for the people were present, who play by the rules and have a right to expect others to do the same* [7, с. 8].

Отже, стає очевидним, що в сучасному політичному дискурсі представлено три суб'єкти дії:

1. Sb політичної дії – 1 (сам мовець): *No decision I have ever made in politics has been as divisive as the decision to go to war to in Iraq* [7, с. 8].

2. Sb політичної дії – 2 (суперник, що реально в розмові може брати участь (і тоді це ситуація «відкритого протистояння»), а може і бути відсутнім у цей момент (ситуація «прихованого протистояння»): *This is not simply because of the gravity of war; or the continued engagement of American troops and civilians in Iraq; or even because of reflections made on the integrity of President* [7, с. 8].

3. Sb політичної дії «Народ». Третій суб'єкт політичного дійства, уваги якого домагаються політики, на чий інтереси посилаються, чию думку, як їм здається, відстоюють: *Why now? People ask*.

I agree I cannot say that this month or next, even this year or next he will use his weapons [7, с. 8].

Незважаючи на наявність полісуб'єктності, варто констатувати, що в політичному дискурсі надзвичайно рідко існує пряма вказівка на конкретного діяча. Суб'єкт політичної діяльності далеко не в усіх випадках названий конкретно-референтним ім'ям. Крім того, варто зазначити залежність категорії референтності від категорії множинності. Множинність в аналізованих висловлюваннях сполучена з невизначеністю, нереперентністю за зазначення діяча, що виражено у вживанні предикатів, представлених VP2 (говорять, будуть, пропонують відібрати й поділити). За використання таких конструкцій мовець ніби дивиться на суб'єкта дії «з боку» [6, с. 324]. «Таким чином створюються фантомні члени соціуму: неозначеність виконує ті ж соціальні «лінгводемагогічні функції», що і плюралізація» [6, с. 160]. У такий спосіб мовець виключає негативно оцінюваний ним об'єкт зі свого світу, отже, «відчужує його, характеризує як елементінший, далекої йому культури, іншого – далекого – світу» [6, с. 57].

Політикові вигідно фокусувати увагу слухача на об'єкті, не називаючи суб'єкта дії, оскільки завдяки цьому підсилюється прагматичний ефект протиставлення *свого* і *чужого* світів: відбувається фіксація свідомості слухача на негативі, що оточує людину, з яким безглуздо боротися самому, а треба просто послухатися конкретного політика, довіритися йому, тобто проголосувати за нього. Отже, завдяки усуненню суб'єкта дії з висловлювання політика реалізується функція контролю над настановами й поведінкою слухачів.

Висновки і пропозиції. У світлі всього вищезазначеного політичний дискурс постає самостійним комунікативним явищем, має всі можливості для керування думками й відносинами аудиторії в необхідному для суб'єкта руслі.

Дана сфера дослідження стосується всіх когнітивних, психологічних та комунікативних аспектів особистості, а отже, дає широке поле для подальшого вивчення. Маніпуляція – це вплив на свідомість, а особистість та її свідомість являють собою динамічну структуру, що постійно розвивається та змінюється під впливом соціальних та психологічних чинників, а отже, і дане дослідження може бути основою для подальшого виявлення специфічних маніпулятивних впливів на різні індивідуальні сторони свідомості особистості.

Список літератури:

1. Дискурс іноземномовної комунікації: колект. моногр. / за заг. ред. К. Кусько. Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. 495 с.
2. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику: моногр. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 347 с.
3. Булыгина Т., Шмелёв А. Я, ты и другие в русском синтаксисе (нулевые местоимения: референция и прагматика). Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики): сб. статей. М.: Языки русской культуры, 1997. С. 335–353.
4. Карасик В. Структура институционального дискурса. Проблемы речевой коммуникации: сб. статей. Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 2000. С. 25–33.
5. Кубрякова Е. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике. Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: сб. обзоров / под ред. С. Ромашко. М.: МГУ, 2000. С. 5–13.
6. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса: моногр. Волгоград: Перемена, 2000. 328 с.
7. Trump J. Donald. Our Past, Our Future and Vision for America. Philadelphia: Campus Progress Annual Conference, 2016. 17 p.

**РЕЧЕВЫЕ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ СУБЪЕКТА ДЕЙСТВИЯ
В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ**

Статья посвящена анализу речевых репрезентаций политического опыта Дональда Трампа. Внимание сосредоточено на его умении использовать соответствующие механизмы для выражения особенной ментальности в процессе общения и взаимодействия с людьми. Автор исследует языковые политические практики с точки зрения интегрированного социального подхода, в ходе которого составляются правила самого общения, определенные умственные конструкции. В результате, рассмотрена актуальная проблема манипуляционного потенциала англоязычного политического дискурса, то есть абстрагирование политика от прямого субъекта для восприятия его широкими кругами. Постулируется идея о том, что политический деятель воспринимается не как конкретное лицо, а как некий политический институт.

Ключевые слова: политический дискурс, семантика, прагматика, интенция, ментальность, субъект действия.

**SUBJECT'S COMMUNICATIVE REPRESENTATIONS ACTIONS
IN THE ENGLISH-SPEAKING POLITICAL DISCOURSE**

This paper is devoted to an outline analysis of communicative representations of Donald Trump's political experience. Attention is focused on his abilities to use the definite mechanisms for expressing the special mentality in the process of communication and interaction with people. The author examines linguistic means of expressing subject's communicative practices on the basis of broad integral social and cultural context. The result proved actual problem of manipulative potentiality of the English-speaking political discourse and it is certain that the policy is the sphere of agon thinking and agon communicative ideals. It is postulated the idea of polysubjectiveness, i. e. the subject – the doer of the linguistic action, has been perceived by the listener as the representative of some political institution.

Key words: political discourse, semantics, pragmatics, intention, proposition, discourse social interaction, subject, doer.